

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження САМОСТРОКОВОЇ Наталії Олександрівни
«**Етнопсихологічні засади розвитку жанру польського**
скрипкового концерту XX століття»,
подане на здобуття наукового ступеня **кандидата мистецтвознавства**
за спеціальністю **17.00.03 – Музичне мистецтво**

Три роки тому, у квітні 2018 року в Києві відбувся Міжнародний науковий симпозіум «Україна – Польща: діалог культур», який був організований і проведений Інститутом культурології Національної академії мистецтв України, Національною музичною академією України імені П.І. Чайковського, Представництвом Польської Академії Наук у Києві та ще кількома науковими академічними інституціями.

Вчені двох країн-сусідок наголосили на нових можливостях, що відкрились у царині взаємин України та Польщі. Попри тенденції до глобалізаційного розмивання меж національних культур, симпозіум заклав підвалини до об'єктивного і багатогранного діалогу, який акцентований на результативному взаємозбагаченні обох народів, закладає поживу для нових гуманістичних ідей, плідних взаємовпливів, моральний і духовний налаштованості на якісно нові відносини країн і їх народів.

Чому я згадала цей знаковий симпозіум, його налаштованість на відкриття нових лакун плідного взаємозбагачення? Саме тому, що дисертаційне дослідження Наталії Олександрівни Самострокової можна сприймати саме в цьому руслі, підкреслюючи як важливість акцентуації на здобутках української культури в європейському аспекті, так і культури Польщі, її географічних, духовно-ментальних, історико-політичних перетинах близьких до українських.

Такий концепційно важливий акцент на етнопсихологічних засадах польської музичної ментальності розглядається авторкою у глибоких взаємоперетинах і взаємозбагаченнях з культурною сферою України. Прикладами такої плідної діяльності п. Наталія називає імена видатних

польських митців від К. Ліпінського, К. Шимановського до К. Пендерецького, які географічно, генетично своїми родоводами були пов’язані з Україною, але стали знаковими постатями своєї польської культури. Можна вважати цей концепційний стрижень одним з важливих досягнень дисертації, як її надзвадання.

Конкретні мета і завдання наукової роботи п. Наталії можна назвати сміливими і амбітними: на матеріалі розвитку польського скрипкового концерту представити свою робочу модель теоретико-методологічного обґрунтування концепції етнопсихологічних зasad польської музичної ментальності; у розмаїтті моделей архетипового мислення розглянути відомі та маловідомі твори польських композиторів, особливо наголосивши на їх зв’язки з Україною; нарешті, проаналізувати різні моделі скрипкових концертів з точки зору представленої теоретико-методологічної бази етнопсихологічних архетипів.

Беззаперечною в дисертаційній роботі видається авторська теорія етнопсихологічних зasad польської музичної ментальності та вперше представлені зразки концертів як XIX так і XX століть, яким в українському науковому дискурсі не приділено достатньої уваги.

Серйозне, новаційне, проблемне поле дисертації можна розподілити на дві частини – теоретичну та історико-аналітичну. Спробуємо тезово подати найбільш важливі запропоновані авторкою ідеї роботи з обох частин.

Після аналізу широкої панорами еволюції упродовж останніх століть польського мистецтва та його «художніх апостолів» – А. Міцкевича та Ф. Шопена, які стали символами єдності нації, Наталія Самострокова актуалізувала суттєву роль в осмисленні польської музичної спадщини праці українських вчених, серед яких М. Загайкевич, Лешек та Тереза Мазепи, С. Павлишин, А. Калениченко та інших. Шкода, що серед них не вирізнилося ім’я К. Шамаєвої, яка упродовж кількох десятиліть віднаходить імена та музичну спадщину житомирських митців з польським корінням. Особливо варто підкреслити аналіз музичного життя мультинаціональної Галичини,

соціокультурних зasad функціонування деяких популярних польських жанрів, діяльності музичних інституцій, музикознавчих шкіл Львова і Krakova за методикою ягелонської культурної традиції.

У цьому підрозділі авторка подає розвиток польських та українських традицій виконавської та педагогічної шкіл, джерельної бази щодо формування диригентського мистецтва минулого століття. Аналітичний дискурс представлений в дисертації щодо постмодерної ситуації в польській музиці на сторінках музикознавчих розвідок. Але подавши широку панораму праць з різноманітних явищ польської культури, авторка зосереджує увагу і на працях, що висвітлюють розвиток жанру польського скрипкового концерту.

Зауважимо, що п. Наталія об'ємно залучає до нашого вітчизняного музикознавства серйозний доробок праць польських вчених (я нарахувала польськомовних 103 позиції за списком використаних джерел). На такому форматному тлі авторка пропонує свою теорію етнопсихологічних зasad польської музичної ментальності.

Дефініційний апарат поняття ментальності Наталія Олександровна подає як наступні кваліфікаційні типи (стор. 47 дисертації):

- описові, як перелік уявлень і без свідомих реакцій спільноти;
- психологічні, що включають розумові процеси свідомого рівня;
- нормативні-нормові реакції соціуму, колективу;
- структурні, як склад душі соціуму чи етносу;
- генетичні, як аналіз зосередження та еволюції ментальності;
- історичні, проекуються у контексті історичної пам'яті.

Засновуючись на таких тезах, авторка подає поняття «музична ментальність» як «соціальний феномен, котрий складають суспільна та індивідуальна свідомість і самосвідомість, соціальний досвід та інші історичні, соціальні чинники, що сформувались у процесі історико-культурного розвитку всього світового суспільства та національних осередків як його складових» (стор.48).

Важливою компонентою теоретико-методологічного дискурсу, в дисертації подається поняття етнопсихологічних зasad музичної ментальності як «втілення в музиці певних рис національного характеру, складових психологічного портрету нації, національних етико-психологічних норм» (стор. 51). Надважливим чинником етнонаціохарактерності виступає в музиці інтонаційний словник, що складає лексичний тезаурус, стилюве ядро мови музики, його художній зміст, жанровість. За словами Л. Кияновської «цей історичний, ментальний код мистецтв транслиє в своїй музиці, сполучаючи індивідуальне – національно-локальне-універсальне начало» (стор. 54).

Узагальнивши всі головні наукові позиції, п. Наталія вирізняє дві семантичні площини втілення етнопсихологічних зasad польської музичної ментальності, які виражаються крізь призму трьох основних архетипів:

- етноінструменталізм, оснований на імітації особливостей народного скрипкового мистецтва;
- етнопісенність, що має яскраву регіональну специфіку;
- етнохореографічність, як своєрідну танцювальну ментальність.

Друга семантична площа містить ліризм, прометеїзм та сакральність як основоположні архетипи музичного мислення в польській музиці.

Отже, узагальнивши світові наукові здобутки у сфері етнопсихології, етнічної ментальності з праць Г. Гачева, А. Гуревича, Л. Леві-Брюля, К. Леві-Строса та інших, авторка актуалізує теоретичні ідеї в площину скрипкового мистецтва Польщі, їх інтонаційні, ритмічні, ладові, акордові, загалом стилістичні та стилюві чинники, довівши їх непересічні музично-ментальні та архетипові достойнства.

Одне побажання щодо включення до наукових робіт праці С. Б. Кримського, розробки якого в царині аналізу архетиповості збагатять роботу геніальними ідеями, методологією дослідження, праісторії та майбутнього етнічних утворень.

Друга історико-аналітична частина дисертаційного дослідження – масштабна проекція продекларованих теоретичних постулатів у площину конкретних творів – від розгляду жанру польського концерту класико-романтичної доби, структурно-семантичних рис жанру, якостей концертності і конвертування, діалогу і діалогічності на прикладах творчості «галицького Паганіні» К. Ліпінського, зріло-романтических концептів Г. Венявського, І. Падеревського.

Еволюція жанру концерту в історичній парадигмі межі XIX–XX ст. проаналізована в творах Еміля Млинарського, Мечислава Карловича. Музика цих митців не тільки демонструє високо естетичні позиції концертного жанру, але готує нефольклорний «вибух» яскравої музичної архаїки творчості К. Шимановського.

Найменш розроблений польським і українським музикознавством жанр польського концерту в творчості Г. Бацевич, В. Люtoslawського та К. Пендерецького масштабно презентований у Третьому розділі дисертації.

Структурно-семантичний жанровий інваріант концептів цих композиторів набув радикальних трансформацій, п. Наталія розглядає їх як вершинні прояви етнопсихологічних зasad польської ментальності – із загостrenoю емоційністю та якостями етноінструменталізм, архетипами сакральності або ліричної світовідчуттєвості.

У Висновках дисертації Наталія Олександровна стверджує, що «етнопсихологічні засади польської музичної ментальності, що проявилися у скрипковому концепті XX століття, єднають даний жанр із усією національною інструментальною традицією, у множинних композиційних і виконавських проявах якої закладені вектори розвитку жанру у XXI столітті» (стор. 175).

Отже, дисертація Самострокової Наталії Олександровни являє собою проблемне, новаційне, креативне дослідження, що має як теоретико-методологічну, так і практико-аналітичну наповненість. За концепційною побудовою, аналітичними розвідками, професійним історичним полем,

складним категоріальним апаратом відповідає всім вимогам МОН України до подібного роду робіт, а її автор заслуговує на здобуття наукового ступеня **кандидат мистецтвознавства** за спеціальністю **17.00.03 – Музичне мистецтво.**

Не маючи суттєвих і принципових зауважень, але підтримуючи дискусію, наважусь задати питання заради поглиблення деяких висловлених в дисертації положень:

- чи зустрічали Ви, аналізуючи концерти, такі атрибути сучасного мислення митців як алюзії, цитати, монограми тощо?
- Чому стиль К. Шимановського 1930-х років Ви називаєте нефольклорним, а не фольклорним?
- Що дала так звана «ланцюгова драматургія» для виявлення концепції твору Лютославського?
- Було би корисним доповненням до Вашої теорії етнопсихологічних зasad митця додати напрацювання Л. Кияновської з унікального курсу, який вона читає у Львівській академії.
- Не побачила в списку джерел робіт С. Кримського про архетипи, а також напрацювання К. Шамаєвої про поляків Житомирщини.

Дозвольте поздоровити кафедру, на якій виконана дисертація, наукового керівника з потрібним практичним внеском у науковий дискурс з проблематики польсько-українських мистецьких взаємин і активного впровадження розглядуваних творів у концертну практику.

Доктор мистецтвознавства,
професор кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України
імені П. І. Чайковського,
заслужений працівник освіти

— М. Колись —

КОПИЦЯ М. Д.